

Dilbar, Alieva (ed.). Anatomia revolúcie: Historické poučenia a sociologické analýzy

Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2020, 159 s. ISBN 978-80-89897-21-6, <http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/3146_attach_anatomia_revolucie_2020.pdf>

Sociologický ústav SAV vydal recenzovaný zborník *Alieva, Dilbar (ed.). Anatomia revolúcie: Historické poučenia a sociologické analýzy* z konferencie, ktorého zjednocujúcou témou je revolúcia. Na úvod je treba pripomenúť, že nejde o bežný zborník z konferencie, najmä z dôvodu zásadného posunu v obsahu, rozsahu a hĺbke analýzy oproti pôvodným príspevkom, predneseným na konferencii v novembri 2017. Najzásadnejší rozdiel je v príspevku zostavovateľky Dilbar Alievy, ktorý by mohol byť rozsahom a monografickým spracovaním témy samostatnou publikáciou.

Zborník je okrem predhovoru zostavený z príspevkov siedmich – s výnimkou jedného českého autora – slovenských akademikov z rôznych spoločenskovedných disciplín – sociológie, politických vied a histórie. Autorská a disciplinárna pluralita je doplnená aj pluralitou optík, z akých je pojem alebo aj samotný jav uchopený. Hoci zostavovateľka priznáva inšpiráciu pri voľbe názvu u amerického historika Cranea C. Brintona z jeho rovnomennej knihy z roku 1938, obsahovo ide o zásadne odlišnú publikáciu. Vnútorňa pluralita a komplexnosť v uchopení témy spolu s bohatosťou príkladov z historicky a geograficky odlišných kontextov doslovne zodpovedajú anatomickému rozboru nejakého dynamického a v tomto ohľade živého javu. Zostavovateľka sama okrem toho uvádza, že „anatomický prístup k fenoménu revolúcie dovoľuje nezaujato sa pozrieť nielen na klasické historické prípady revolúcií, ale aj triezvo posúdiť tie dnešné udalosti, ktoré sa neprávom vyhlasujú za revolučné.“ (s. 5)

Pri celkovom zhodnotení publikácie je nutné oceniť jej kompozíciu, keď zdanlivo veľmi rôznorodé udalosti (historicky, geograficky aj charakterom) a ich definície sú postavené vedľa seba bez vzájomných referencií. No zostavovateľka usporiadala príspevky tak, že úvodná, predposledná a aj záverečná štúdia rámcujú uvažovanie o nám historicky a geograficky blízkej ruskej revolúcii z roku 1917 a jej reflexiou predovšetkým jedným z jej kľúčových aktérov Vladimírom Il'jičom Leninom. Do centra pozornosti reflexie revolúcie sa tak dostala udalosť, ktorá historicky ovplyvňovala a doslovne aj konfrontovala našu spoločnosť, a ktorá sa stala v rôznych obdobiach rôznymi spôsobmi spoločensky a politicky využívanou udalosťou. Bola tiež v pomerne dlhom čase jedným z kľúčových vzorov pri uvažovaní o obsahu a aj význame pojmu revolúcia.

Autorom úvodnej štúdie zborníka *Svetové revolúcie podľa Marxa, Lenina a Masaryka* je historik *Dušan Kováč*, ktorý v nej zhodnocuje teoretické predpoklady týchto troch mysliteľov. Reflektuje ich najmä vzhľadom na neskoršie spoločensko-politické procesy, teda ich konfrontuje s vývojom nasledujúcim po vzniku koncepcií revolúcií, vzhľadom ku ktorej tieto teórie označuje ako iluzórne. V tomto robí jedinú výnimku v prípade Lenina, ktorého politickú aktivitu rámcuje odlišne a uprednostňuje v prípade procesov v novembri (v rámci ruského kalendára v októbri) 1917 označenie „puč“. Na tomto zahrievacom príspevku je však symptomatické, že autor nerobí analýzu teoretických predpokladov týchto troch koncepcií, ale sústreďuje sa len na konfrontáciu ich najhlavnejších politicky angažovaných prác s nasledujúcim vývojom, v čom sa podobá na ďalšiu autorku v zborníku. Iluzórnosť Marxovej teórie revolúcie a triedneho boja dokladá konfrontáciou absencie zlomových revolúcií v západných spoločnostiach v 20. storočí s myšlienkami spoločného politického programu Marxa a Engelsa – Manifestom komunistickej strany. Týmto D. Kováč v štúdiu zneviditeľnil jadro Marxovej teórie, ktorého súčasťou je uvažovanie nad problémom podmienok formovania triedneho vedomia ako predpokladu akejkoľvek revolúcie. Bez tohto však nemožno pochopiť ani Marxovo chápanie zmien historických spoločensko-ekonomických formácií, čo vysvetľoval v prípade moderných spoločností práve revolučnými zmenami. V prípade Leninovej predstavy o revolúcii sa tiež opiera len o jednu a to až porevolučnú štúdiu z roku 1918, teda o prácu, ktorá spätne dokazovala omyly iných teoretikov (Karla Kautského) a v podstate zužovala revolúciu na tú z októbra 1917, označovanú neskôr ako VOSR. Dušan Kováč sa v podstate snaží vo svojej štúdiu predkladať dôkazy omylov všetkých troch teoretikov, čo kombinuje s opisnými interpretáciami revolúcií a najmä tej ruskej v Československu po roku 1948. Výsledkom je však kritika Marxa aj Lenina bez prítomnosti teórie Marxa a Lenina v štúdiu. Podrobnejšie, hoci viacerými citovanými prácami, no v podobnom duchu ako ilúziu vysvetľuje aj Masarykovu teóriu svetovej revolúcie, teda teóriu, ktorá sa však teoretickými a humanistickými základmi výrazne odlišovala od Leninovho chápania svetovej proletárskej revolúcie.

Veľmi dobrým nadviazaním na prvú štúdiu je príspevok *Dominiky Dinušovej Socialistická revolúcia v trajektórii revolučného myslenia*, ktorá nepriamo nadväzuje na tému, ktorá je spájaná práve s Októbrovou revolúciou v Rusku (VOSR) a ukazuje aj špecifické črty socialistickej revolúcie, ako ju definoval Lenin. V štúdiu nepracuje s termínom revolúcia esencialisticky, teda nekonfrontuje historické reálie s úzko a jednoznačne definovaným pojmom, ale ukazuje na historicky a aj situačne premenlivý charakter definície revolúcie (naznačuje pôvodné významy v renesancii a aj náboženské a vedecké konotácie významu slova), čo špecificky zacieľuje aj na revolúciu socialistickú. Okrem

situácie v Rusku sa venuje aj revolúcii na Kube a pokusoch v iných latinskoamerických krajinách po druhej svetovej vojne. Tento príspevok v podstate polemizuje s definovaním udalostí v Rusku v októbri 1917 Dušanom Kováčom, keď namiesto pojmu puč pristupuje k udalostiam ako k „emancipačnému počinu“, ktorý nespočíval vo výmene elít, ale v zmene spoločenských a mocenských vzťahov v spoločnosti, teda k zmene formy vlády. V jej príspevku je vidieť silnú inšpiráciu práve Marxovým definovaním revolúcie ako zmeny organizácie spoločenských a organizačných vzťahov, pričom do úzadia potláča otázku reprodukcie alebo výmeny mocenských štruktúr. Svoje reflexie včleňuje do kontextu aktuálnych procesov ekonomickej a kultúrnej globalizácie, kde sa ako sprievodný jav globálneho kapitalizmu oživuje diskurz opierajúci sa o pôvodné ambície revolučných socialistických programov.

Zdanlivo mimo témy rozvinutej v prvých dvoch príspevkoch je štúdia *Mareka Nemeckého Dlouhá iránska revoluce ve světle vybraných přístupů teorie revoluce*. Táto štúdia však koncepčne do zborníka zapadá práve tým, ako na sérii politických zmien v Iráne od začiatku 20. storočia (s naznačením tradície revolúcie v Iráne až do 16. storočia) ukazuje ich isté spoločné črty. A práve tieto podobnosti umožňujú rôzne zmeny v Iráne, napriek svojej odlišnosti foriem aj obsahov, považovať za súčasť jedného dejinného a neukončeného revolučného procesu. Autor sa vo svojom príspevku pokúsil naznačiť možnosti, ako využiť pri vysvetľovaní revolúcií napätie medzi štruktúralno-inštitucionálnymi a ideovými prístupmi. Tým zároveň nepriamo nadväzuje na perspektívu v chápaní revolúcie u predchádzajúcej autorky. Za špecifikum iránskej revolúcie však považuje jej neukončenosť, teda že je stále trvajúca a s otvoreným koncom.

Po týchto troch príspevkoch sú v zborníku tri ďalšie štúdie spoločne vytvárajúce samostatný blok, ktorý reflektuje najmä sociologické súvislosti najnovších „revolúcií“ v Európe. Uvedený je štúdiou *Juraja Schenka Anómia a revolúcia*. Text je okrem reflexie voľne používaného pojmu revolúcia aj príspevkom k sebareflexii historickej tradície sociológie, ktorá vznikla na ambícii vysporiadať sa s dobovými revolúciami v Európe. Aj jeden z kľúčových pilierov sociologickej tradície – pojem anómia – je nadviazaním na tieto prvotné impulzy sociológie. Juraj Schenk si postavením oboch pojmov klasickej sociológie vedľa seba kladie otázku ich vzťahu. Je anómia predpoklad (či predchodca) revolúcie, alebo je skôr jej dôsledkom? (s. 57) Schenkova štúdia si však dáva ambíciu prekonať vágnosť oboch zdedených sociologických pojmov a sústreďuje sa na operacionalizáciu jedného z nich, a to anómie. Vytvára model, aký by mohol byť empiricky skúmateľný a ukazuje možnosti merať anómiu na základe kognitívnych odhadov, ktoré sa zameriavajú na porovnanie skutočného stavu konkrétnej oblasti sociálneho života s jeho

želateľným stavom. Svoj model a jeho použiteľnosť prezentuje na výsledkoch troch originálnych výskumov z rokov 2001, 2008 a 2016. Faktom je, že autor nedáva žiadnu jednoznačnú odpoveď, aký je vlastne vzťah medzi revolúciou a anómiou. No ponúka svojimi výsledkami možnosť uvažovať nad revolúciou v podobnom duchu, ako ju interpretuje v predchádzajúcom príspevku Marek Nemecký, ktorý ju prezentuje ako dlhodobý proces za sebou sa reťaziacich zmien režimov spojených s nástupom modernej doby. V tomto ohľade sa dá potom nad revolúciou uvažovať nie ako o nejakom radikálnom zlome v politickej a mocenskej štruktúre spoločnosti, ale ako o dlhodobejšom stave či presnejšie špecifickom type spoločnosti v transformácii a teda aj ako v istej miere prejavom anomickosti. Juraj Schenk nie náhodou opakovane cituje R. K. Mertona, ktorý konštatoval, že „každá moderná spoločnosť je anomická“.

O podobné kritické uvažovanie nad pojmom revolúcia a udalosťami, ktoré sú takto označované, sa pokúša aj *Soňa Szomolányi* vo svojej štúdií *Udalosti jesene 1989 v stredovýchodnej Európe a Arabská jar 2011 – boli to revolúcie?* Autorka pomerne jednoznačne na základe vlastnej analytickej práce vymedzila označenie revolúcia pripisované udalostiam v stredovýchodnej Európe (SVE) v roku 1989 ako určený pre laickú verejnosť a publicistiku. V prípade hodnotenia stredoeurópskeho priestoru a s ohľadom na nasledujúci vývoj by sa dal takýto myšlienkový postup prijať. No vzhľadom na rôznorodosť zmien v tomto období a geografickom priestore (SVE) a vzhľadom na odlišnú spoločenskú reflexiu týchto udalostí v jednotlivých krajinách to pôsobí ako priveľmi zjednodušujúce. Hoci autorka zovšeobecňuje celý región, opiera sa v podstate len alebo najmä o skúsenosť vo vtedajšom Československu. Už len zúženie udalostí na obdobie jesene 1989 z poľa pozornosti odsúvajú procesy politickej zmeny v Maďarsku a Poľsku, ktoré sú ukázkový príkladom odlišností sociálno-politickej zmeny v tomto regióne. Ako na prednáške v Bratislave v roku 2019 na základe komparácie osláv udalostí z roku 1989 pripomenul americký historik James Krapfl, v týchto dvoch krajinách sa neoslavuje revolúcia, lebo v oboch došlo k zmene politického systému (dokonca skôr ako v jeseni, na ktorú udalosti zovšeobecňuje Szomolányi) parlamentnou cestou, výhrou organizovanej opozície (kontra alebo alternatívnej elity) v legitímnych voľbách. Na rozdiel od toho v Československu nielenže došlo k mocenskej zmene a obmene parlamentu pod tlakom ulice, k rýchlemu a vo vysokej miere spontánnemu formovaniu alternatívnych elít, ale sa aj veľmi skoro prijalo označenie udalostí ako revolúcia širokou populáciou. A označenie evolúcia je na toto obdobie niekoľkých týždňov používané a reprodukované vo verejnom a mediálnom diskurze dodnes. Samozrejme, tieto okolnosti nie sú dostatočnými dôvodmi na odmietnutie terminologického a konceptuálneho vymedzenia týchto procesov inými pojmami ako slovníkom revolúcie. No vidieť, že posudzovanie a triedenie udalostí nie na základe ich konkrétnej podoby

a vnútornej dynamiky, ale na základe dôsledkov môže spätne zjednodušovať samotnú predstavu o minulých udalostiach. Zatiaľ čo napr. v Československu, prípadne aj v Rumunsku (kde došlo k zmene režimu aj s použitím násilia) je oprávnené hovoriť o zmene ako o politickom prevrate či puči, v Maďarsku či Poľsku by to bolo neadekvátne. Autorka tým, že uprednostňuje pojem tranzícia pred revolúciou a to na základe predstavy, že v týchto zmenách išlo o zmenu s otvoreným koncom, ktorá nemusí nevyhnutne vyústiť do demokracie, mení perspektívu žitej histórie. Pojem revolúcia totiž spája práve s dôsledkami nejakého zlomu a týmto delegitimizuje zážitky tých, ktorí „menili dejiny“ ako autenticky revolučné. Z podobného uhla pohľadu pristupuje aj k udalostiam označovaným ako Arabská jar, kde tiež odmieta používanie pojmu revolúcia práve s ohľadom na ich neskorší vývoj. V podstate sa odkláňa od rozšíreného rozlišovania takýchto udalostí na úspešné a neúspešné revolúcie (častokrát takto vnímané a prezentované aj samotnými aktérmi), ale radšej navrhuje nový slovník spätne klasifikujúci rôzne udalosti na základe ich následkov.

Posledným v druhom bloku príspevkov je text *Silvie Mihálikovej Symboly v interpretácii revolúcií v 20. storočí*. Príspevok je doplnením a v istom zmysle nezamýšľanou konfrontáciou s predchádzajúcim príspevkom. Silvia Miháliková ukazuje, ako sa pojem revolúcia, prípadne symbolika spojená s revolúciou politicky inštrumentalizuje a mení, inými slovami ako sa stáva jej nejaká podoba realitou tým, že je súčasťou kolektívne prijímaných obrazov. „Symboly sa používajú tak, aby pôsobili na emócie a nadchli pre určitý politický program, resp. pre určitú interpretáciu minulosti, súčasnosti alebo aj vízií budúcnosti. Vyjadrujú tak identifikáciu s politickou líniou alebo politickými silami a sú hlavnými prostriedkami, pomocou ktorých ľudia dávajú politickým procesom zmysel a ten sa im prezentuje opäť predovšetkým formou symbolov. Symboly prestávame vnímať „iba“ ako symboly a stávajú sa pre nás realitou.“ (s. 86) Autorka tu nekonfrontuje históriu s definíciami, ale skôr sa sústreďuje na mechanizmy vytvárania obrazov a hodnotení rôznych udalostí a ich premenu na symboly. Naznačuje tiež problematickosť pokusov o presné a empirické merania významov rôznych symbolov a ukazuje veľa príkladov zozbieraných skôr „mäkkou“, teda kvalitatívnou metodológiou. Medzi mnohými príkladmi uvádza aj príklady mytologizácie rôznych revolúcií (napríklad Októbrovej revolúcie v Rusku – VOSR, ktorej reflexia je v zborníku dôležitým integrujúcim princípom). Ukazuje na trvácnosť kolektívnych mýtov reprodukovovaných rôznymi rituálmi, no aj na ich transformácie s ohľadom na zmenu politicky ale aj odborne založeného historického výkladu minulosti. Tento príspevok je zároveň aj výborným odrazovým mostíkom k poslednej štúdiu zostavovateľky zborníka, ktorá je rozsahom aj obsahom rovnocenná predchádzajúcim blokom a ktorá je ukázkovou štúdiou možností sociológie každodennosti pri interpretá-

cií takého spoločenského fenoménu, akým revolúcia v najširšom význame slova je.

Štúdia *Dilbar Alievy Sú revolúcie sviatkami dejín?* je výnimočným textom v zborníku. Ako bolo uvedené v úvode recenzie, rozsahom ide o takmer samostatnú monografiu, v rámci zborníka ide o presne tretinu jeho obsahu. Nie je to len niečo ako „doslov“, ako to uvádza zostavovateľka a autorka v jednej osobe v predslove. Okrem toho, že je to literárne veľmi vydarené dielo, silne posilňujúce predstavivosť čitateľa, je to zároveň ukážka veľmi precíznej a komplexnej analýzy (doslovne až anatómie) pojmu revolúcia a jeho dynamickej zmeny u teoretika a aj praktika revolúcie V. I. Lenina. Štúdia nie je postavená iba na reflexii tohto jediného autora, ale dopĺňa reflexiu metaforami historika Crane Brintona a reportéra a autora reportáže *Desať dní, ktoré otriasli svetom* Johna Reeda, ktorí obaja paralelne hovorili o „medových týždňoch“ v súvislosti s Februárovou revolúciou v Rusku v roku 1917. Dôsledná reflexia dynamiky revolúcie a revolučnej atmosféry, jej fáz a síl, ktoré postupne získavajú moc, sú fascinujúcim čítaním aj preto, že svedkovia novembrových udalostí v roku 1989 v Československu môžu pri týchto pasážach spätne zažívať vlastné spomienky z počiatočnej eufórie (sviatočnosti a pocitov zázraku, ako udalosti opisovali viacerí aktéri), desaťdňového otrasu starého režimu predchádzajúcemu generálnemu štrajku až po pocity uvoľnenia nahradené sklamaním, apatiou a zlosťou, ktoré sa začali čoskoro verejne šíriť. D. Alieva sa síce nevenuje udalostiam v Československu, no na základe vlastného rozboru postaveného na reflexii uvedených troch autorov, doplnenej durkheimovskými inšpiráciami francúzskych autorov M. Maffesoliho a J. Monnerota či R. Dahrendorfa vytvára originálny koncept umožňujúci lepšie pochopenie aj našej novodobej histórie a to bez toho, aby sme museli zápasiť o to, či udalosti boli revolúciou, pučom alebo tranzíciou. Optika sociológie každodennosti umožňuje nachádzať viaceré spoločenské fenomény prierezovo v rôznych historických a geografických priestoroch a dostať sa tak až k základom poriadku toho ktorého spoločenského útvaru, ktorý sa zviditeľňuje práve v časoch inverzie každodennosti do sviatočnej či do nekaždodennosti naplnenej zázrakmi.

Dôkladným priblížením Leninových vyvíjajúcich sa predstáv o revolúcii, jej zmysle a energii dala Alieva potrebné odpovede na otázky, aké zostali z prvého príspevku. Zároveň ukázala, aké je problematické pri práci s dielami teoretikov sociálnych fenoménov (a teda aj revolúcie) zohľadňovať variabilitu ich definícií, prípadne tematickú epozodickosť v ich kľúčových tézach. Autorka už samotným názvom, ktorý je a zostáva aj po prečítaní štúdie otáznikom, naznačuje odstup od Leninovej teórie, v podstate ju dáva otáznikom do úvodzoviek a podrobuje ju dôkladnej pitve. Napriek analytickému odstupu zostáva Lenin spolu aj s Marxom pre autorku silnou inšpiráciou a to v tom

najpozitívnejšom význame slova – žánrom písania, teda ich analytickou esejistikou a publicistikou. Spojením Marxovej metafory „revolúcie ako lokomotívy dejín“, Leninovej predstavy revolúcie ako „sviatku utláčaných“ a podložením vlastných tvrdení množstvom svedectiev z revolučných období (tu sa ukazujú ako veľmi podnetné konfrontácie Leninových postrehov s postrehmi jeho ideového oponenta P. Sorokina) vytvorila autorka veľmi pôsobivú a presvedčivú prácu, naplnenú emóciami a významami súčasníkov revolučných udalostí.

Je veľmi ťažké stručne opísať obsah tejto obsiahlej a štruktúrovanej štúdie D. Alievy, no dá sa k nej urobiť niekoľko poznámok. Lenina predstavuje ako autora dômyselnej a pomerne komplexnej sociologickej teórie revolúcie. Hoci ani Lenin, ani Alieva vo svojom texte nepracujú s Weberovým definovaním každodennosti a jej inverzie v nekaždodennosti, pozorný čitateľ dokáže vidieť túto silnú podobnosť Lenina so zakladateľom modernej nemeckej sociológie. Rovnako ako pri uvažovaní o inštitucionalizácii a typoch ľudských motívov sa ukazujú mnohé silné paralely medzi oboma autormi. Podobnosti je v Leninových myšlienkach vidieť aj s Masarykovou teóriou a jeho zdôrazňovaním významu „drobnej každodennej práce“. V tomto svetle sa ukazuje Lenin ako veľmi dobrý a rozhladený teoretik. Autorka však Lenina nevyužíva len ako teoretika, ale v mnohých prípadoch ako svedka a kronikára (viac či menej angažovaného) revolučných udalostí v Rusku. Rozdiel je však v hodnotových prístupoch k fenoménu u týchto veľmi rôznorodých autorov. Kým Weber spätne opisuje rôzne prípady inverzie každodennosti kvôli pochopeniu a vysvetľovaniu stability alebo sociálnej zmeny, Lenin chce špecifické emócie a energiu v nekaždodennosti a sviatočnosti pragmaticky využiť na dosahovanie politických cieľov. V istom ohľade sa tu ukazuje Lenin, ako by bol weberovským protestantským puritánom, ktorý žije a propaguje vnútrosvetenskú askézu. Svetským a praktickým cieľom podriaďuje energiu sviatočnosti, čím ju prakticky vo svojom mimosvetskom charaktere paralyzuje. Čitateľa môže pri tejto paralele napadnúť Leninova skúsenosť so životom a hodnotami vo Švajčiarsku, ktoré sa formovali pod silným vplyvom racionality a asketickosti kalvínskeho dedičstva. Weber vysvetľuje vznik modernej spoločnosti práve presadením sa zosvetšteného myslenia, teda racionalizáciou. Weber síce spájal modernú spoločnosť s vládou kapitalistického ducha, no Lenin veľmi podobne budúcu socialistickú spoločnosť, teda ducha socialistickej spoločnosti spájal s racionalitou a podriadením ľudského konania racionálnym cieľom. Leninov pokus o modernizáciu sa v tomto ohľade niesol v rovnakej logike racionalizácie a podriadení iracionality racionalite, ako boli prítomné v modernej západnej spoločnosti. Možno by sa dalo aj porevolučné uvoľnenie, presadením NEP-u samotným Leninom, vidieť ako reakciu na vyprázdnenie a zbyrokratizovanie každodennosti v Rusku a pokus vnesením princípov trhu (náhodnosti a ne-

predvídateľnosti) umožniť mať v každodennej rutine aj záblesky neorganizovanej a iracionálnej sviatočnosti (iracionality). Obdobne je dnes vidieť opačné stratégie v kapitalizme. Leninov program inkorporácie nekaždodennosti a iracionality do každodennosti pri budovaní socialistickej spoločnosti sa podobá na stratégie mnohých kapitalistických korporácií, ktoré si vedia aj antikapitalistické symboly a rebélie prispôbiť tak, aby boli súčasťou racionalizovaných trhových mechanizmov produkujúcich zisk a komerčný profit. Aj tu je vidieť mechanizmy zdisciplinovania všetkého, čo sa vymyká logike a záujmom princípu zisku a kapitálu. Pri takomto pohľade na štúdiu D. Alievy sa dá pracovať s hypotézou, že Leninov exil vo Švajčiarsku ponúkol isté rámce pri cieľoch a mechanizmoch (vnútrosvetská askéza nového sovietskeho človeka) nastolovania novej socialistickej demokracie v Rusku.

Podobne pri porovnaní s Masarykom je vidieť zo strany Lenina odmietnutie ako malomeštiackych a teda revolučný potenciál obmedzujúcich tých hodnôt drobnej každodennej práce, ktoré Masaryk inšpirovaný americkým protestantizmom propagoval ako základ stabilnej demokracie. Obdobné poznanie sa obaja títo teoretici revolúcie a praktici politiky snažili využiť iným spôsobom a na dosiahnutie iných cieľov. Lebo aj ich predstava o hodnotách a obsahu zmeny a tiež o forme ideálnej vlády v spoločnosti, ktorú by mala revolúcia priniesť, boli odlišné. Kým Masarykova bola snahou o prekonanie nedostatkov starého sveta reformami, Lenin ponúkal alternatívny model dovtedajšej organizácie spoločnosti v Rusku.

Nedá mi neupozorniť na veľkú výhodu autorky pri práci s pôvodnými zdrojmi u ruských autorov, ktoré jej umožnili oveľa presnejšie a primeranejšie interpretovať ich metafory, a tak ich zmysel pretlmočiť aj čitateľom. Najlepším príkladom toho je slovo kvasenie, ktoré bolo v slovenských vydaniach Leninových prác prekladané ako vrenie. Malý, ale dôležitý je tento detail v tom, že zatiaľ čo kvasenie zdôrazňuje proces, ktorý je živý, premenlivý, nestály, teda v prípade využitia pri opise revolučného procesu naznačuje otvorený a neistý koniec, slovo vrenie poukazuje na moment varu, teda dosiahnutie istého maxima alebo saturácie javu, inými slovami vrchol, teda akoby ukončenie procesu. A Lenin vo svojich úvahách nad potenciálom revolučnej energie pracoval práve s procesom, ktorý u nás oceňujú milovníci burčiaku. Kvasenie v sebe obsahuje proces postupnej kvalitatívnej zmeny a rastu napätia, všetci, čo poznajú burčiak, vedia, ako ľahko to môže skončiť výbuchom. Piť vriacu hroznovú šťavu (či varené víno) je niečo iné ako piť burčiak.

Po dočítaní štúdie môže čitateľ lepšie pochopiť otáznik v jej názve. Lebo pri širšom historickom zábere zameranom na rôzne revolúcie a revolučné pohyby je vidieť, že nie každú revolúciu alebo každú jej fázu možno spojiť so sviatočnosťou. Toto zároveň dáva aj možnosti hľadať odpovede na to, prečo sa

niektoré revolúcie môžu stať ľahšie súčasťou ľudovej obrazotvornosti, prípadne silných spomienok, ktoré stotožňujú revolúciu práve s touto jej síce krátkou, ale o to intenzívnejšou fázou.

Záverom možno konštatovať, že aj keď je výhoda, že kniha je voľne prístupná v elektronickej podobe na web stránkach Sociologického ústavu SAV, je škoda, že neexistuje aj v tlačenej podobe. Médium, ktoré nám prináša poznanie, aj spolupodmieňuje spôsob, akým ich vstrebávame. Hlbavé a veľmi komplexné texty sa predsa len lepšie čítajú v knižnej tlačenej podobe, kde je možné využiť aj priestor na množstvo komentárov a postrehov, čo spätne zosilňuje intenzitu, s akou sa nám idey zachovávajú.

Miroslav Tížik
Sociologický ústav SAV, Bratislava